

Osmanlı Askerî Literatürüne Ait “Silahşornâme ve Tuhfetü’l-Guzât”ta Savaş Aletleri

Tools of War in the “Silahşornâme and Tuhfetü’l-Guzât” of
Ottoman Military Literature

*Vesile ALBAYRAK SAK**

Öz

Silahlar konusunda yazılmış az bilinen bir tür olan Silahşornâmeler silahların nasıl icat edildiği, çeşitleri, ilk defa kimler tarafından kullanıldığı, kullanım şekilleri hakkında bilgi veren eserlerdir. Silahların tarihini anlatan ilk kitap ve ilk örnek olarak kabul edilen Firdevsî-i Rûmî'nin *Silahşornâme* adlı eseri türün en iyi bilinen örneklerinden biridir. Yine silahşorluk konusunda önemli bir yere sahip olduğu herkes tarafından kabul edilen Matrakçı Nasûh'un Tuhfetü'l-Guzât adlı eseri de klasik Türk edebiyatının türde sınırlı sayıdaki eserleri arasındadır. Çalışmamız hayatını Osmanlı'ya adayan Firdevsî-i Rûmî'nin Silahşornâme veya Müsellahnâme adıyla bilinen eseri ile Kanunî devrinde yaşayan tarihçi, matematikçi, ressam, hattat ve nihayet silahşor olarak ün kazanan Matrakçı Nasûh'un Tuhfetü'l-Guzât adlı eserindeki savaş aletlerini karşılaştırmayı; nasıl icat edildiklerini, bunların kullanım yöntem ve tekniklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Silah, Silahşornâme, Firdevsî-i Rûmî, Matrakçı Nasûh.

* Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi. E-posta: valbayrak[at]erbakan.edu.tr, Orcid ID: 0000-0001-5343-1099.

Geliş Tarihi/Received: 17.04.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 31.05.2023

Abstract

The *Silahşornâme* (the Warrior's Book), a lesser-known genre written on weapons, are works that provide information about how weapons were invented, their types, who used them for the first time, and how they were used. The book of Firdevsî-i Rûmî, called *Silahşornâme*, which is accepted as the first book and the first example describing the history of weapons, is one of the best-known examples of this genre. *Tuhfetü'l-Guzât* of Matrakçı Nasûh, which is accepted by everyone to have an important place in the field of swordsmanship, is among the limited number of works of classical Turkish literature also. Our study aims to compare the *Silahşornâme* or *Müsellahnâme* of Firdevsî-i Rûmî, who devoted his life to the Ottoman Empire, and the tools of war in the book called *Tuhfetü'l-Guzât* by Matrakçı Nasûh, who lived in the reign of Kanunî and became famous as a historian, mathematician, painter, calligrapher and finally a swordsman, and reveal the methods and techniques of their use.

Keywords: Ottoman, Weapon, *Silahşornâme*, Firdevsî-i Rûmî, Matrakçı Nasûh.

Giriş

Osmanlı Devletinde daimî ordu çok erken tarihlerde kurulmuş düzenli askerî birliklerin sistematik hâle getirilmesi ve savaş eğitiminin kışla düzeninde verilmesiyle askerî eğitim yapılmıştır. Zamanla eğitim amaçlı askerler için yazılmış kitaplara ihtiyaç duyulmuş, *Silahşornâmeler* ve *Fürûsiyyeler* meydana getirilmiştir. Türk-İslam coğrafyasında kaleme alınan bu eserlerden Fürûsiyyede bir süvari için gerekli olan at bakımı, yetiştirilmesi, tedavileri ile ilgili teorik ve uygulamalı bilgiler, üzerinde muhtelif silahları kullanma bilgileri ve askerî açıdan önemli olan oyunları içeren kapsamlı bilgiler verilmiştir¹. Osmanlı'da kılıç, ok, mızrak, gürz gibi savaş aletleri divan şiirinde tarihî şahsiyetlerin başarılarının anlatımında ve sevgiliye ait güzellik unsurlarının ifadesinde beyitlerde teşbih unsuru olarak gerçek ve mecazi

¹ Ümran Karadeniz, "Silahşorluğa Dair Önemli Bir Kaynak: Anonim Silahşorluk Risalesi", *Belgeler*, Sayı 38 (Ocak 2013), s. 1.

manalarıyla çokça kullanılmışsa da² bu konuda müstakil eserler de kaleme alınmış; silahlar konusunda Silahşornâmeler yazılmıştır. Bu edebî türde silahların nasıl ve kimler tarafından icat edildiği, nasıl kullanılacağı, çeşitleri hakkında kapsamlı bilgiler verilmiştir. Türün mevcut ilk örneği Firdevsî-i Rûmî’ye ait olan *Silahşornâme*’dir.

1. Firdevsî-i Rûmî (1453-1517?) ve Silahşornâme

Firdevsî-i Rûmî, Firdevsî-i Tavîl, Uzun Firdevsî, İlyas Firdevsî Çelebi veya Türk Firdevsî olarak da tanınan Firdevsî XV. asrın son yarısında ve XVI. asrın başlarında yetişmiştir. Hayatı hakkındaki bilgiler yeterli değildir. Tezkirelerin verdiği bilgiye göre Bursalıdır. 17 yaşında iken şiire heves edip Melihî’den aruz dersleri alsa da³ şiirlerinin pek de değerli olmadığı ifade edilmiş⁴ daha çok tarihçiliği takdir görmüştür⁵. Manzum ve mensur, telif ve tercüme 40’tan fazla eserinden söz edilse de bugün ancak on altısının adı bilinmektedir. Bu eserler:

Süleymannâme, Kıssanâme-i Süleymân aleyhi’s-selâm, Da’vetnâme, Firâsetnâme, Münâzara-i Seyf ü Kalem, Hadîkatü’l-hakâyık, Tecnîsât, Tâli-i Mevlûd-i Kebîr, Hadîs-i Ahsen, Hayât ü Memât, Pendnâme-i Eflâtun, Satrançnâme-i Kebîr, Tercüme-i Câmeşûynâme, Tuhfetü’l-hâdî (Hakâyıknâme ve Hakîkatnâme), Kutb-nâme, Silâhşornâme’dir.

1.1. Silâhşornâme

Müsellahnâme adıyla da bilinen eser fetihler çağında yazılmış olması ve Osmanlı Devleti’nin cihangirlik politikasına ışık tutması bakımından önemli bir eserdir. Firdevsî-i Rûmî’nin sefer dönüşü yazdığını söylediği eser 906/1500 yılında Edirne’de kaleme alınmıştır. On altı bölüm üzere tasnif edilen eserde silahların tarihçesi, ilk defa kimin niçin icat edip kullandığı, nasıl kullanılacağı, ferdî savunma teknikleri ile

² Emel Nalçacıgil Çopur, “Divan Şiirinde Savaş Aletleri: Hançer, Kılıç, Ok”, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, Sayı 1 (2020), s. 58.

³ M.Atâ Çatıkkaş, *Firdevsî-i Rûmî Süleymannâme-i Kebîr*, TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 11.

⁴ Mustafa İsen, *Künhü’l-ahbâr’ın Tezkire Kısmı*, AKM Yayınları, Ankara 1994, s. 161.

⁵ Mustafa İsen, *Latîfi Tezkiresi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s. 180.

verilmiştir. Firdevsî-i Rûmî söz konusu eserinde bütün örnekleri ve kahramanları Fars mitolojisinden seçmiş, her bölümün sonunu ise nazım (beyitle) bitirmiştir. Savaş ve savaşçı için gereken her türlü bilginin toplandığı eser mücahitler (gaziler) için yazılmış bir el kitabı niteliğindedir⁶.

Eserin bilinen iki nüshası mevcuttur. Birisi Müsellahnâme adıyla İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphanesi nr. k. 355'te kayıtlı olan nüsha olup 41 varaktır. Nesih yazı ile H.909/M.1503'te yazılmıştır. Diğer bir nüshası ise Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde H. 625 kayıtlı olup eser 1500 yılında yazılmış ve 1240 (1824)'ta istinsah edilmiştir. Talik yazıyla yazılmış bu nüsha 18 varak olup Risâle-i Silahşornâme Tercümesi adıyla kayıtlıdır. Eseri Wickerhauser yayımlamış, Schlechta Wssehrd Almanca'ya çevirmiş daha sonra da R. Bonelli tarafından ikinci defa neşredilmiştir⁷. Bilinen bu iki nüsha üzerinde Bekir Biçer çalışmış ve eseri yayımlamıştır⁸.

Silahşornâmelerden ikincisi Matrakçı Nasûh'a ait *Tuhfetü'l-Guzât* isimli eserdir. *Tuhfetü'l-Guzât* Firdevsî-i Rûmî'nin *Silahşornâme*'sinden 30 yıl sonra kaleme alınmıştır.

2. Matrakçı Nasûh (ö.971/1564) ve Tuhfetü'l-Guzât

Matrakçı Nasûh'un doğduğu yer ve zaman konusunda yeterli bilgi mevcut değildir. İsmi Nasûh b. Abdullah, Nasûh b. Karagöz el-Prîştevi veya Nasuh es-Silâhî eş-şehîr bi-Matrâkî⁹, Nasûh bin Karagöz bin Abdullah el-Bosnevî¹⁰ şeklinde belirtilen Nasûh'un II. Bayezid (1481-1512) zamanında Enderun'da eğitim gördüğü, şair Sa'yî'den ders aldığı¹¹ türlü

⁶ Firdevsî-i Rûmî, *Silahşornâme*, yay. haz. Bekir Biçer, Çizgi Yayınları, Konya 2011, s. 10-11.

⁷ Fuad Köprülü, "Uzun Firdevsî", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), c. 13, İstanbul 1996, s. 129.

⁸ Firdevsî-i Rûmî, *Silahşornâme*, yay. haz. Bekir Biçer, Çizgi Yayınları, Konya 2011.

⁹ Nasûhü's-Silâhî (Matrâkçı), *Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i İrakeyn-i Sultan Süleymân Hân*, yay. haz. Hüseyin Gazi Yurdaydın, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1976, s. 1-10.

¹⁰ Davut Erkan, "Matrakçı Nasûh'un Hayatı ve Eserleri Üzerine Notlar", *Osmanlı Araştırmaları*, Sayı 37 (2011), c. 37, s. 180-197.

¹¹ Filiz Kılıç, *Âşık Çelebi Meşâirü'ş-şu'arâ (İnceleme-Metin)*, c. 2, İstanbul 2010, s.

silah ve mızrak oyunlarında mahir olduğu hatta bu maharetini Kanunî tarafından verilen bir beratla tescillendirdiği ondan sonra da Nasûh'un Osmanlı ülkelerinde bu konularda "Üstad" ve "Reis" olarak tanındığı¹² ifade edilmektedir. Nasûh'a ait eserler şunlardır:

Cemâlü'l-küttâb ve Kemâlü'l-hüssâb, Mecmau't-tevârih (IV. Cildi Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irâkeyn adında ayrı bir eser olarak yayımlanmıştır), Umdu'tü'l-hisâb, Câmi'ü't-tevârih, Tuhfetü'l-guzât.

2.1. Tuhfetü'l-Guzât

Tuhfetü'l-Guzât adındaki bir başka Silahşornâme ise Kanunî devrinde yaşayan tarihçi, matematikçi, ressam, hattat ve silahşor olan Matrakçı Nasûh'a aittir.

Tuhfetü'l-Guzât da silahşorluk hakkında kapsamlı malumat veren bir eser olup beş fasıl hâlinde tertip edilmiştir. İlk dört fasılda çeşitli savaş aletlerinin kullanım yöntem ve teknikleri anlatılmış son fasılda ise Nasûh tarafından kâğıt ve deriden yapılmış iki hisardan ve askerlerin oyun meydanlarında karşılaşma düzeninden bahsedilmiştir. Nasûh 936/1530'da kaleme aldığı eseri için muhtelif eserlerden faydalanmış kimi zaman kaynağını da belirtmiş, bu eserlerden edindiği bilgileri tenkide tabi tutarak eserini yazmıştır. Nasûh'un Tuhfetü'l-Guzât'ı yazmaya başlamadan önce Mesâbihü's-Sünne, Umdu'tü's-Silâh gibi eserler yanında Firdevsî-i Rûmî'nin Silahşornâme'sini de görüp incelediği ve bu eseri kaynak olarak kullandığı anlaşılmaktadır.

Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Ktp. Nu: 2206, Millet Yazma Eser Ktp. Ali Emirî Koleksiyonu, Askeriyye Nu: 219, Macar Bilimler Akademisi Ktp. Török Nu: O.128'de nüshaları bulunan eser Ümran Karadeniz tarafından yayımlanmıştır¹³.

3. Silahşornâme ve Tuhfetü'l-Guzât'ta Savaş Aletleri

Silahşornâme'de eserin yazılış sebebinin hayır dua almak olduğunu belirten Firdevsî-i Rûmî 16 bölüme ayırdığı eserinin I.

989.

¹² Hüseyin G. Yurdaydın, *Matrakçı Nasûh*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1963, s. XI.

¹³ Ümran Karadeniz, *Matrakçı Nasûh Tuhfetü'l-Guzât Bir Silahşorluk Risalesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2019.

bölümünde (Bâb-1 evvel) kılıcın ve sününün kime nazil olduğunu anlatır. Kılıcı Allah'ın emriyle Şit Peygamber'e Cebrail'in getirdiğini, küffar iklimlerinin fethinin bununla olacağını söylediği ifade edilir. Cihan mülkünde kılıçla gaza kılınsa Şit Peygamber'e gaza sevabının yazılacağını belirtir. Aynı bölümde gönder (mızrağın) ise Hûd Peygamber'in zürriyetinden bir melikin gazada bunaldığını, Allah'a yalvarıp kendisini galip edecek bir silah istediğini, Hakk'ın duasını kabul edip rüyasında meleklerin âdem şeklinde gelip cenk ettiklerini gördüğünü, melikin uykusundan uyanıp gönderi tasarladığını anlatır.

Firdevsî-i Rûmî 6. bölümde ise kılıç çeşitlerinden bahsetmiş, kılıçla cenk etmeyi üç bölümde anlatmıştır.

“Evvel bu kim kılıç mec (iki tarafı da kesen düz kılıç) ola. Yani uzun ve doğru ola. Onun enülemesi (çekmesinin) yolu oldur kim sağ elünle ol mec kılıcı çekesin, dahi urup çalasın her neye kim uğrar ise iki şakk ide hıyar gibi. Evvelki nev'i oldur kim kılıç yalmanı (sivri ucu) hançer misali uçlu nebtiz (Neb ağacından yapılan keskin, sivri ok) olsa çünkim hasım sana mukâbil gele, evvel sen çalar gibi olasın, kılıcı hasmın başına kaldırıp havale kılâsın vakti kim hasım başını kalkana tutup çalar sanup kalkan çeküp tururken o vakit hasmın göğsü açık kalur, o anda kılıçla sağluyasın (girişesin) kim hiç sağluma gibi yoktur. Zira kim çaldum kesmedi der çok bulunur amma kim sağludum geçmedi der bir kişi bulunmaz. Eğer vâki olursa az vâki olur. Be-herhal gerü çalmadan sağluma yeğdür. Şöyle biline ekseriya sağlumedden helak olagelmıştır.

İkinci nevi budur kim şol kılıç kim eğri ola, yalmanı dahi uçlu (ola lazımdır) olmayup bükrek yalmanlı ola. Ol vakit dilâvere lazımdır ki hasmını (çıkarup çala kılıcı kim) çalincak çeke çala, şol kılıç ki çeke çalina, be-gayet kesici ola. Amma kılıç çalmakda hüner çokdur. Velikin çeke çalmağı elden koymayalar. Burada bu miktar öğüt ve nasihat kifayet ider.

Üçüncü nevi kılıç evvel zamanda doğru idi ta kim Yezdicerd-i Şah¹⁴ zamanına değin. O asra dek cümle sipâhiler ve dilâverler

¹⁴ Behrâm-ı Gûr'un babası, Behrâm-ı Gûr'un oğlu ve son Sasani hükümdarı olmak üzere

hep toğru kılıç getirürlermiş. Međer ol vakit Yezdicerd-i Şah'ın bir ammisi var idi kim kılıcı tığ-ı Dahhak¹⁵ elüne geçmiş idi. Bir cemile çepel (kirli, çamurlu) hatun dahi var idi. Bir gün zülüfleri kesilmiş, uzun saçlı hatunun (onun bir kuluyla kim kulu Habeşî idi) bir kulu ile baş hoş kılır, sahrada gâfil yaturken, o gulam hatunun söziyle melikin atına biner ve ol Dahhak kılıcın takınır (kuşanır), o padişah-ı mazlumun ser-vaktine gelüp gâfil uykulu rahat yaturken (o hatun emrider), padişahın başını keser (helak ider). Sonra Yezdicerd-i Şah o vâkıadan haberdâr ve âgâh olup ol gulamla ol hatunu emridüp getirür, ikisin dahi helak itdürüp dahi o vakit eydür kim: “Kılıçdan dahi avretler gibi eğrilik gelirmiş kim sahibini helak eyledi. Şimdiden gerü cümle kılıcı eğri düzsünler” deyü emreyledi. Hemân ol demden berü kılıcı eğri düzdiler. Kılıç eğri düzülmek andan yâdigâr kalmışdur.”¹⁶

Matrakçı Nasûh da eserinin ikinci bölümünü kılıca ayırmıştır. İslam'ın kılıç ile nizam ve intizam bulacağını ifade eden Nasûh, Firdevsî-i Rûmî gibi kılıcın Şit Peygamber'e gönderildiği bilgisini vermekte ancak bu bilgiyi Tuhfetü'l-Mücâhidîn'den aldığını ifade etmektedir¹⁷. Lâçin el Hüsâmî (ö.738/1237)'nin Arapça telif ettiği eserini kaynak olarak daha çok savaş meydanlarının tertibinde kullanan Nasûh¹⁸ kılıcın Yezdicerd Şah zamanında eğri işlenmeğe başladığını, bunların sebebinin Yezdicerd'in emmisinin kölesi tarafından tığ-ı Dahhâk ile öldürülmesi olduğunu anlatır. Kendi sahibinin başını kesen bir kılıcın bundan sonra doğru olması reva değil, diyerek eğri yapılmasını emrettiği anlatılır. Sonra ise Râfızîlerin Zülfikâr dedikleri ve hafif olması için oluklu yaptıkları kılıcın Bedir Gazası'nda ele geçirildiğini ifade etmektedir. Hz. Peygamber'in bu kılıcı kendisi için aldığı veya İskenderiye padişahı Melik Mukavkıs'a gönderdiği rivayetlerini veren Nasûh sonraki aşamada ise on bölüm hâlinde hücum tekniklerini vermektedir.

üç Sasani hükümdarının adıdır. Nimet Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2008, s. 913.

¹⁵ Pişdâdî hanedanının beşinci hükümdarı. Nimet Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, s. 873.

¹⁶ Bekir Biçer, *Silahşornâme*, s. 25-26. (Kılıç şubesinin üç kullanımı verilmiştir.)

¹⁷ Lâçin b.Abdullah ez-Zehabî el Hüsâmî et-Trablusî, *Tuhfetü'l-mücâhidîn fi'l-amel bi'l-Meyyâdîn*, Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Koleksiyonu, vr.92b-107b.

¹⁸ Ümran Karadeniz, *Tuhfetü'l-Guzât Bir Silahşorluk Risalesi*, s. 40.

El-Hovpâretü'l-ûlâ-Leff: Bu hovpârenin (saldırının) amacı iki silahşorun sağdan ve soldan dolanıp meydanın başına varıp hücum edip geri dönmeleri sonra tekrar ileri atılıp birbirlerine ilk hamlelerini yapmalarıdır¹⁹.

El-Hovpâretü's-sâniye-Hamâyil: Hamâyil omuzdan bele doğru çaprazlama inen kılıçtır. Bu saldırıda farklı kılıç hamleleri yapılır. Öncelikle kalkana iki defa hamle yapılır. Ardından üç defa koltuk altına vuruş yapılır. Son olarak kılıç aşağıdan yukarıya doğru mancımık sapanı gibi çevrilip vuruş yapılır.

El-Hovpâretü's-sâlise-Harbiyyün: Saldırının amacı rakibin dizine yapılmasıdır. Ardından kalkana vuruş yapılır. Sağda kılıç solda kalkan tutulup beş vuruş yapılır. Sonra rakibin etrafında dönülüp son vuruş yapılır.

El-Hovpâretü'r-râbi'a-İstikbâli'l-yemîn: Silahşor bulunduğu yerde sabit şekilde vuruş yapar. Sonra rakibinin etrafında yarım dönüş yapıp sağ tarafından hamle yapmak için harekete geçip rakibine vuruş yapar. Rakibi de kılıcı arkasında ve dizi üzerinde tutup hamleyi engelleyip yanına varır ve meydana ayrılırlar.

El-Hovpâretü'l-hâmise-İstikbâli's-şimâl: Rakibe sağ taraftan hamle yapıp vuruş gerçekleştirilir. Bu sırada rakip de kılıcını başının üzerinde tutup hamle yapar. Rakip bir önceki vuruşu kalkarıyla savıp hamle yapar. Bu hamle sıçrayarak defedilip kalkan arkaya alınıp son vuruş yapılır. Akabinde kılıçlarını dizleri üzerinde tutup ayrılırlar.

El-Hovpâretü's-sâdis-e-el-Garîb: Saldırının amacı silahşorun meydana yarım dönüş yapıp ardından kendi etrafında dönerek hamle yapmasıdır. Ardından ikinci defa kendi etrafında dönüp rakibini şaşırtarak yanlış yapması için ayağını şiddetle yere vurur. Rakip ise ortaya gelip kalkanını tutup bir vuruş yapar ardından kalkanını sağ omzuna alarak savunma pozisyonuna geçer. Karşı vuruştan sonra meydana ayrılırlar.

El-Hovpâretü's-sâbi'a-Ta'kibiyye: Rakipler meydana birbirlerini takiben yarım dönüş yapıp aralarında mesafe bırakıp karşılıklı hamle yaparlar. Sonra birisi kendi etrafında dönüp rakibinin başına hamle yapar. Rakibi ise başını geriye çekip kılıcının kuşağı ile onun başına vurur. Bundan sonra karşılıklı hamle yapıp ayrılırlar.

¹⁹ Ümran Karadeniz, *Tuhfetü'l-Guzât Bir Silahşorluk Risalesi*, s. 62-64.

El-Hovpâretü’s-sâmine-el-Hâlidü: Kılıcın kuşağı ile vuruş yapıldıktan sonra kılıç ve kalkanı birlikte kullanıp rakibin ayağına vuruş yapılır. Rakip ise ayağını kaldırıp ortaya geçer ve ardından başına hamle yapıp karşılıklı meydandan ayrılırlar.

El-Hovpâretü’t-tâsi’a-Cedîd: Yeni saldırının amacı dönüp hücum etmektir. İç, dış kol hareketleriyle başını hedef alıp sol ayağını sağ tarafına geçirip kalkanı vura ve dizi üzerinde dike. Sonra tekrar başını hedef alıp kılıcı etkisiz kılıp kılıç aşağıdan yukarıya doğru mancınık sapını gibi çevrilip hücum edilir sonra tekrar ayrılırlar.

El-Hovpâretü’l-âşire-Cevherî: Amacı arka arkaya hamle yapıp üçüncü hamlede kılıç ile arkasında durup muallim olanın arkasında vuruş yapıp kalkanı alıp hücum ide. Tekrar bir kalkanı alıp arkasında durup ayağına vura. O da ileri atılıp kalkanı geride koyup ileri atılıp kalkanı tutup soluna dönüp saldırır. Kalkandan ve kalkanı tutandan tekrar dönüp kalkan ve kalkanı tutandan arkaya dönüp sonra dizinde dikip hücum ideler. Zekâsı üstünlüğü odur ki her bir bölümü yerinde uygulayıp düşmanın fırsatını gözleye.

Firdevsî-i Rûmî ikinci bölümü bozdoğan (demir topuz), gürz ve amûda ayırmış; bunların ne vakit tasnif olduğunu bu bölümde anlatmıştır.

Gürz, topuz veya bozdoğan da denilen düşmanı yaralamak ve zırhını parçalamak amacıyla yakın çatışmada kullanılan boğumlu bu silahın İran mitolojisi kahramanlarından en büyük dev olmadığını anlayınca insanların arasına katılıp birçok insanı öldüren ancak bir başka mitoloji kahramanı Rüstem’le²⁰ yaptığı savaşı kaybeden Kahraman-ı Kâtil²¹ devrinde tasnif edildiğini anlatır.

²⁰ İran milli kahramanlık hikâyelerinin bütün kahramanlarının özelliklerini kendinde toplayan, Eşkaniler döneminde yaşayan ünlü komutan veya emirlerden biridir. Yedi yüz batman ağırlığındaki gürzü, çok güçlü kemendi, yıldırım hızındaki atı Rahş ve hiçbir darbeden etkilenmeyen zırhı ile Fars kültüründe kahramanlığı, cesareti, korkusuzluğu, yardımseverliği temsil etmiştir. Nimet Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, s. 660.

²¹ İran mitolojisi kahramanlarından. Devler arasında en büyük dev olmadığını anlayınca insanların arasına katılmış ve orada birçok insanı öldürmüştür. Rüstem’le yaptığı savaşı kaybetmiş ve Kâtil lakabıyla anılmıştır. Bekir Biçer, *Firdevsî-i Rûmî, Silahşornâme*, s. 18.

“Bilgil kim bozdoğan Kahraman-ı Kâtil devrinde tasnif oldu. Nitekim bir gün bir div var idi. Adına Kâhtan-ı İfrit dirlerdi. Bir çınar ağacına bir değirmen (değirmi) taşın geçirüp dahi gelüp Kahraman-ı Kâtil ile cenk eyledi. Velâkin cihanı bütün genişliğiyle Kahraman-ı Kâtil dahi varup yüz (dört yüz) ertal (bir litre kadar olan sıvı) demiri bir gürz eyledi. Ve bir ağaç geçirüp gelüp o Kahtan’la cenk etti. Ve divin kellesin urup beynin dağıttı.”²².

Firdevsî-i Rûmî bir darbeye bir adamın kellesini dağıtan bozdoğanın ortaya konulmasında ise iki rivayet olduğunu anlatır. Nûşirevân-ı Âdil²³ devrinde Firdevs (Fers) denilen bir topluluktan ortaya çıktığını Kisra devrinde Sasani Devleti hükümdarı Nûşirevân-ı Âdil’in veziri Büzürmihr’in²⁴ telif ettiğini söyler. Yapraklı bozdoğanla ilgili olarak ise Rüstem-i Destan’ı cihan pehlivanı olarak nitelendirilen İsfendiyar’ın²⁵ hile ile yenme teşebbüsünü anlatır. Efsaneye göre İsfendiyar Rüstem’e yalvarıp bir kubbe yapıp kendisini içine koymasını bunu yaptığı takdirde kanını helal eyleyeceğini söyler. Rüstem iki kapılı bir kubbe yapıp İsfendiyar’ı içine oturtur. İsfendiyar Rüstem’den elini eline uzatmasını ister. Rüstem ise amudunu (gürz) uzatır. Kubbenin kapısında birlikte oturmayı dileyen İsfendiyar kendisi kapıda Rüstem ise içeride oturunca gürzü Rüstem’in eli sanıp öyle sıkır ki parmakları demire hamur gibi geçer. Rüstem gürzü elinden bırakıp kaçır. İsfendiyar ise can acısıyla yumruk vurup tekme atınca kubbe yıkılır, altında helak olur. Parmakların sıkılması neticesinde yelekli bozdoğanın o zamandan kaldığını ifade eder.

Sekizinci bölümde ise bozdoğanın kullanımı ile ilgili on yol gösterir.

²² Bekir Biçer, *Silahşornâme*, s. 18.

²³ Şehnâme kahramanlarından biridir. Kubad’ın oğludur. Kubad’ın ölümünden sonra padişahlık tacını giymiş, memleketi adalet içinde yönetmiştir. Bekir Şişman ve Muhammet Kuzubaş, *Şehnâme’nin Türk Kültür ve Edebiyatına Etkileri*, Ötügen Yayınları, İstanbul 2012, s. 166.

²⁴ Sasani hanedanının adalet simgesi olarak bilinen ünlü hükümdarı Nuşirevan’ın zeki ve akıllı veziri. Nimet Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, s.198.

²⁵ Lohrâsp’in torunu ve Goştâsp’in oğlu olarak bilinen İsfendiyar, dünya pehlivanı olarak nitelenen ünlü İranlı kahramanlardandır. Nimet Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, s. 473.

“Evvelki; *Darb-ı müstakbel-i muhlisdür. Yani bozdoğanı at üzerinde iken iki üzenginin üzerine turup ayağın muhkem basup eli hevâ-yı fenâyâ kaldırıp (hasma) zorunu bâzuya getirüp hasma darb-ı muhkem urmakdur.*

İkinci nevi; Darb-ı dakdur yani kim bozdoğanı üzenginin üzerine kalkmayup eyer üzerinde otururken hasma darb (bozdoğan) urmakdur.

Üçüncü; Darbü'l-matşdur (kuvvetli vurmak). Batş yani bozdoğanı sağından sol yanına çevirüp hasmın vücuduna urmakdur.

Dördüncü; Darb-ı mancılıktır. Yani kim bozdoğanın başını aşağıdan yukarı mancılık sapanı gibi çevirüp hasma darb urmakdur. Mesela bozdoğan başı aşağıda dururken çevirüp yukarı urmakdur.

Beşinci; Darb-ı merdakdur yani kim bozdoğanla hasma evvel muhkem darb urmakdur. Sonra bir defa bir darb dahi urmakdur, gözün açdırmadan bir dahi urmakdur.

Altıncı; Redifdür yani ki hasma birbiri ardınca kâh sağından kâh solundan göz açdırmayup darb urmakdur. (İza nakale garimi lehü birredif-hasım yerini değiştiriyorsa hemen ardından ikinci defa urmakdur) kol kaldırmayup miyane urmakdur.

Yedinci; Darbü'd-dâir bil-vakfdur. Yani kim ayağı üzerine gelüp bozdoğanı baş üzerine urup çevirüp dahi hasma muhkem darb urmakdur. (Kol kaldırmayup ortaya darb urmakdur. Silahşorluk bazusunda illa kim hasımla savaşta değil, Acem dilince darb-ı miyâne dirler.)

Sekizinci; Darbü'd-dâir bil-dâhıldür. Yani kim bozdoğanı başı üzerinde çevirüp dahi sağından sola çarpmakdur. Şöyle hasmın fargına/tepesine urasın.

Tokuzuncu; Darbü'l-mensibdür. Yani kim bozdoğanı sünü gibi doğru tutup hasmı bozdoğan ucıyla dürtmekdür ve muhkem darb ile kakmakdur. (Darbü'd-dâirü'd-dâhıldür. Yani bozdoğanı başı üzere çevirüp dahi sağdan sola çarpmakdur hasmın karnına.)

Onuncu; Darbü'l-menbüsidür. Yani bozdoğanı sünü gibi doğru tutup hasmı bozdoğan ucuyla dürtmekdür ve muhkem darb ile kakmakdur.”²⁶.

²⁶ Bekir Biçer, *Silahşornâme*, s. 31-32.

Tuhfetü'l-Guzât'ta Matrakçı Nasûh da üçüncü bölümü debbûsa (topuza) ayırmıştır. O da Tuhfetü'l-Mücâhidîn'i kaynak göstererek:

“İmdi bilgil ki zikr olan debbûs Kısra Nûşirevân zamanında hakîm Vehve peydâ idüp zuhûra getirmişdür.” dedikten sonra başka bir rivayeti de şöyle anlatır:

“Ve bir rivâyetde dahi Kahramân-ı Kâtil-i Semendûn-ı hezâr yek dest ile muhârebe eyledik de peydâ idüp amele getürdi. Ol zamânda hem yapraklu değil idi. Sonra Rüstem hile idüp iki çatal okla İsfendiyâr'ın gözlerin çıkardık da İsfendiyâr Rüstem'e “Elin elüme vir yâ pehlivân” didi. Rüstem dahi hileyi anlayup demir debbûsı eli yerine virdi. İsfendiyâr Rüstem'in elidür diyü muhkem tutup sıkdı. Barmakları batup beş yapraklu bozdoğan olup kaldı.”²⁷.

Nasûh oyunların sultanı dediği ve kesme, koparma, fırlatma gibi usülleri olan topuzu on başlık altında açıklamıştır. Ancak verilen izahatlar kısaltılmış hatta tamamen terimlerle yapılmış olduğundan sarahete sahip değildir.

Firdevsî-i Rûmî üçüncü bölümde ok ve yay üzerinde durmuştur. Ok ve yayı İdris Peygamber'in tertip ettiğini anlatır.

“Bilgil kim en sahih söz üzre oku ve yayı İdris (a.s.) telif idüp düzdü kim birgün Cemşid Şah²⁸ yatup uyuyordu, bir oğlancuk ayağı ucunda oturup bir çubuk tutardı. O çubuğu bir iple bağladı ammâ eğmesini beğenmedi diledi kim dahi ziyade eğeydi bir çatal çubuk getirdi çatalın o eğdiği ağacın ucuna geçirdi. Dahi o ağacın bir ucun o eğilmiş ağacın ipine geçirüp ziyade perkidüp (sağlamlaştırıp) endâze ortasında turgurdu. Aniden rast vermeyüp o çatal ağaçcik sıçradı ve Cemşid'in yatarken ayağın tabanına urdu. Cemşid uyandı. O oğlanı azarladı. “Bana niçin darb urdun?” dedi. Helak etmek istedi. Oğlan dahi kasd itmediğin

²⁷ Ümran Karadeniz, *Tuhfetü'l-Guzât Bir Silahşorluk Risalesi*, s. 64-65.

²⁸ Pişdâdî hanedanının dördüncü hükümdarı olan Cemşid, 700 yıl boyunca insanlar, cinler, devler, kuşlar ve periler dünyasının tamamı üzerinde egemenlik kurmuş; hükümdarlığı zamanında dünya huzur ve refahla dolmuştur. Hem hükümdar hem de bir mübed olarak tanınır. Nimet Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, s. 230.

söyledi. O esnada, İdris Nebi girüp geldi. (Ahvali öğrendi, ibretle, hikmette nazar eyleyüp) Cemşid'i görüp izzet itdi ve bu ağaçları ve olan macerayı hikâyet itdi. İdris Nebi dahi görüp heman yaklaşıp (o işaret) oku ve yayı tahsil idüp tasnif itdi.”²⁹.

Firdevsî-i Rûmî ok ve yayın telifiyle ilgili bir başka nakil daha ifade etmektedir. Bu nakil veya kavle göre şarabın icatçısı, sekiz yüz sene hükümdarlık yapan Cemşid devrinde Can b. Cân (cin kavmi) içinde birinin süruk (Türk) meliklerinden birini ava giderken taş üzerine elinde ok ve yay olan bir atlının nakşedildiğini görür. Atlının önünde bir geyik resmi, atlı geyiği ardından okla vurmuş ki ok ağzından girip dışarı çıkmış. O meliğin gelip o resmi Cemşid'e anlattığı taşı İdris Peygamber'in hayal edip ondan oku ve yayı tasarladığını söyler.

XI. bölümde ise ok atmanın ve yay çekmenin üslubunu anlatmaktadır. Ok atmanın ve yay tutmanın Kavisnâme'de anlatıldığını bu yüzden konunun uzun uzadıya anlatılmayacağını ancak gerekli yerlerin söyleneceğini ifade eden Firdevsî-i Rûmî'nin böyle bir eseri bilinmemektedir. Kemankeşlik risâlesi, okçuluk ve okçular hakkında yazılan eser demek olan kavisnâmeler ok atmanın âdâbı, menziller ve okçulara dair bilgi veren eserlerin ortak adıdır³⁰. Eski Türklerde olduğu gibi Osmanlılarda da okçuluk, ordunun etkinliğini ortaya koyan bir vasıta olmuş, bu aracı en iyi biçimde kullanabilmek için eğitim ön planda tutulmuş, sınırları taşlarla çevrili, gerekli tesisleri olan, usta kemankeşlerin menzil taşlarının yer aldığı okmeydanları yaptırılmıştır. Orhan Bey'in Bursa'da, Yıldırım Bayezid'in Gelibolu'da yaptırdıkları bu meydanlar daha sonra çoğalmış, bölgelerdeki okçuluk çalışmalarının topluca yapılması amacıyla kemankeşlik tekkeleri kurulmuştur. Bu kuruluşlara “Kemankeş Tekkesi, Tirendazlar Zaviyesi ve Atıcılar Dergâhı” gibi isimler verilmiştir³¹.

²⁹ Bekir Biçer, *Silahşornâme*, s. 21.

³⁰ Ekmeleddin İhsanoğlu vd., *Osmanlı Askerlik Literatürü Tarihi* 1, Özgüca Yayınları, İstanbul 2004, s. 6-7.

³¹ Serap Arık, *Kavisnâme-i Menzilât (1b-51a) İnceleme-Metin-Sözlük-Dizin*, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016, s. 2.

Tarz-1 has, Kiriş endam, Şem'endam gibi çeşitleri olan okun aldıkları şekillere göre hava gezi, uzun ok, ezmayiş gibi adlar aldığı³²; hem kuvveti hem de mahareti gerektirip savaşlarda savunma ve saldırı amaçlı kullanıldığı bilinmektedir.

Firdevsî-i Rûmî ok atmanın adabı ve kuralları hakkında bilgiler vermektedir. Kemankeşliğe ibtida için gerekli olan ve talim yayı demek olan *kebedeyi* kırk gün çekmeyi ifade eden Firdevsî-i Rûmî bunun devamında neler yapılması gerektiğini ise şöyle anlatmaktadır:

*“Kebade alup kırk gün çekesin. Ondan sonra yirmi batman taşı alup kirişe her yay idesin kim her batman altı yüz dirhemdir, kırk gün çekincek altı yüz dirhemden bir yay düzdürüp ol yayla kırk gün tâlimhânedede panbuk çekirdeğin (5 santigrama karşılık gelen ağırlık ölçüsü) atasın yeleksiz okla (yalnız ok) kim âdet üzere olan yilekli oktan dört parmak uzun ola ve hem toluca ola kim tâlimhânedede olan ok mâlum ve zâhirdir.”*³³.

Bu talimden sonra Firdevsî-i Rûmî 25 batman yay alıp 70 gün mücevvef (içi boş) ok atıp sonra otuz batman olan (iki okkadan sekiz okkaya kadar değişen, hâlen 8 kilo kadar olan ağırlık) bir yay daha alıp meydan oku ile meydana çıkıp nişana atmayı, 100 gün bunu yaptıktan sonra idmanın tamamlanacağını anlatır. Kebedeyi önce yapmaktan maksadın kolu bu işe alıştırmayı; panbuk çekirdeği atmanın ise yay çekmeyi ve ok atmayı öğrenmekten başka pazu (kol) sağlamlığı sağlamayı ve ok atmayı kolaylaştırmayı amaçladığını ifade eder.

Havadaki bir hedefe ok atmanın ise cenkte hasım üstüne veya kale üstüne ya da meydan içinde ok atmayı kolaylaştırma amaçlı yapıldığını, bu şekilde okun hasma erişeceğini ve geri düşmeyeceğini böylece saf yeri içinde ve kabakta ok atmanın kolay olacağını anlatır. Silahşorların bir bal kabağını insan başı gibi dikip ok atarak nişan talimi yaptıkları³⁴ bilgisini de ifade ederek bunlara dikkat edilirse ok atmada başarılı olunacağını anlatır.

³² İsmail Fazıl Ayanoğlu, *Ok Meydanı ve Okçuluk Tarihi*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1974, s. 12.

³³ Bekir Biçer, *Silahşornâme*, s. 35.

³⁴ Ahmet Talat Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993, s. 226.

Matrakçı Nasûh da eserinin birinci bölümünü yay ve oka ayırmıştır. Okun tarihini Hz. Adem'den başlamak suretiyle ayet ve hadisler eşliğinde anlatan Nasûh ardından beş bölüm hâlinde ok ve yayın meydana nasıl kullanılacağını izah etmektedir.

Hakk'ın Cebrail vasıtasıyla Hz. Adem'e yay ile oku gönderdiğini, yedi şekilde atmasını Cebrail'in Adem Peygamber'e talim ettirdiğini belirten Nasûh bunları şu şekilde ifade etmektedir:

İntisâb (varmak), tevfik (gezlemek), kafle (kilitlemek), kabza (tutmak), i'timâd (düzelme), iflât (koy virme), fetha bi's-şimâl (sol eliyle açmak).

Hz. Adem'in bunları öğrenip önce oku kargaya attığı fakat okun kırıldığı, Hz. Adem'in bu duruma üzüldüğü anlatılır. Ok attığı kuşun karga olmayıp Neşâb adlı bir kuş olduğu bu yüzden okun neşâb diye isimlendirildiği söylenir. Bir başka rivayete göre ise bu kuşun kerkes olduğu sebebinin ise cennetten çıkan Adem Peygamber'in yeryüzünde تنها yürürken *kerkes* görüp şaşırıldığı, insana benzer başka bir suret görmediği ifade edilir. Başına konan heybetli kerkesin ona bu iklimde yalnız kaldığını söylediğini bu sözleri işiten Hz. Adem'in onu Hakk'a şikâyet edip “Yâ Rab, bu zayıf kulunu dünyaya azap için mi indirdin?” diyerek sitem ettiğini anlatır. Bu sitem sonrasında kerkese kibel-i Hakk'tan hitap geldiğini, kerkesin de af dileyerek amacının Adem Peygamber'e yoldaş olmak olduğunu söylediği belirtilir. Sonrasında Hakk'ın kerkesi affedip bir daha Adem Peygamber'in başına konup zahmet vermemesini emrettiği fakat kerkesin yine emri çiğneyip tekrar Hz. Adem'in başına konduğu, ona yaratılıştaki üstünlüğünü ifade ettikten sonra belki buradan da kovulacağını söylediği anlatılır. Adem Peygamber'in tekrar şikâyeti üzerine Hakk'ın ondan oku kerkese atmasını emreylediği, Hz. Adem'in oku atıp kerkesi öldürdüğü, ilk okun bu olduğu ifade edilir. Hakk tarafından Hz. Adem'den sonra, Nuh, İbrahim, Musa, İsa, ve Hz. Peygamber olmak üzere toplamda altı peygambere ok gönderildiği, bunların 9 kabza, 24 bahş olduğu yani okun 9 avuç boyunda; ok gövdelerininse yelek takımının bulunduğu “baş” kısmından okun ucunun takıldığı “ayak”a kadar 24 bahşa (bölüme) (bu bölümlere insan vücuduna atfen baş, boğaz, göğüs, göbek, baldır, ayak vb. isimler verilmiştir.) ayrıldığı anlatılır. Arabî yayını İbrahim Peygamber'in işleyip birini kendisine, birini oğlu İsmail Peygamber'e ve birini de yine diğer bir oğlu İshak Peygamber'e verdiğini ve atmaları için

talim eylediğini ifade eder. Farisî yayı ise Kenân oğlu Nemrud'un işlediği bilgisini Umdetü's-Silâh'tan (Eser mevcut değildir.) veren Nasûh, ashtaptan okun üstadının Sa'd bin Vakkâs olduğunu söyleyerek hücum tekniklerine geçer.

el-Hovpâratül-û'lâ: Atıcıların meydanda nasıl bir düzen içinde hazırlandıkları anlatılır. Atıcılar birer birer meydan başından atlı olarak meydana girip meydanın sonundan geri dönüp padişah, bey veya paşa ne tarafta duruyorsa onun karşısında dizilirler. Bütün atıcılar tamamlanınca tekrar birbiri ardınca dizilip geldikleri yoldan yine meydan başına varırlar.

“Bu hovpâre-i ûlânun tarik-ı ameli budur ki, evvelâ devr idüp, saff-ı mukâbelede aylanup gerü makâmlarında duralar, andan sonra garim garimine karşı mukâbil olalar.”³⁵

el-Hovpâretü's-sâniye: Atışlar anlatılır. İlk atışlar sağ ve sol tarafta bulunan tablalara yapılmaktadır. Atıcı üç tane oku alıp birini gezleyip diğer ikisini parmakları arasına alır. Atlı olarak meydana giren atıcı tablaya atış yapıp sonrasında arkasına ve önüne atışlar yapmaktadır. Bu atışlardan sonra ise sağ ve sol tarafta yer alan üzengü tablalarına atışlar yapılmaktadır. Atışlar yapılırken atıcı kalkanın yerini de değiştirmek zorundadır. Zira sağa atış yaparken kalkan sol omuzda, sola atış yaparken ise kalkan sağ omuzda yer almalıdır. İkinci bölüm tablalardan birine ok atıp kelle direğine kılıç çekmekle tamamlanmıştır.

“Bu ikinci hovpârenün tariki evvel sağ ve sol varakaya atalar dahi ardına ve önüne yağdırma eyleyeler. Ba 'dehû sağ ve sol üzengüye atup, kalkan gezdüre ve bir ok bir kılıç eyleye, tekrar yağdırma eyleye.”³⁶

el-Hovpâretü's-sâliye: Bu bölümde kılıcı kol üzerine yatırıp ok atışı yapılması anlatılır. Atıcı kılıcı çıkarıp kol üzerine yatırıp üç tane ok çıkarır. Birisini gezleyip ikisini parmakları arasına alıp ok atışları yapar. Ardından kılıçla kelle direğini çelip kılıcı kınına katar. Bundan sonra yay atıcının sağ elindeyse ensesinin ardından geçirerek sol eline verir, sonrasında ise belinin ardından geçirerek sağ eline verir. Bu durum yayın sol elde olması durumunda da aynı usûlde tekrarlanır. Bu yay

³⁵ Ümran Karadeniz, *Tuhfetü'l-Guzât Bir Silahşorluk Risalesi*, s. 59.

³⁶ Ümran Karadeniz, *Tuhfetü'l-Guzât Bir Silahşorluk Risalesi*, s. 59.

gezdirmeden sonra tablalara ok atışı yapılır. Bu bölüm sağ ve sol tablalara ok atışı yapılarak tamamlanır.

“Bu üçüncü hovpârenün tarik-ı ameli kılıç atıp, kol üzre tutalar ve hem ok atalar, andan sonra boyun ardından ve bel ardından yayı gezdürüp yağdırma ideler. Eyledikten sonra sağına soluna ok atıp tekrar yağdırma eyleyeler.”³⁷.

el-Hovpâretü'r-râbi'a: Bu bölümde iki tip ok atışından bahsedilir. İlkinde her iki kol üzerine birer kılıç yatırılıp her iki elde birer yay ile ok atışı yapılması söylenirken ikincisinde ise her iki kol üzerine ikişer kılıç yatırılıp her iki omuza birer kalkan takılıp iki elde birer yay ile ok atışı yapılması söylenir.

“Bu dördüncü hovpârenün ameli iki yay, iki kılıç kol üzerinde iken ok atmak ve iki elde iki yay kolda iki kalkan dört kılıç ile ok atmak.”³⁸.

el-Hovpâretü'l hâmise: Beşinci son bölümde ise bütün silah teçhizatı ile (cevşen, tolga, kolçak, kalkan, kılıç, bilik, hançer, gönder, gürz, kemend) ata binip sağ ve sol tablalara ok atışı yapılması söylenmekte ve böylece bu bölüm ve ilk fasıl tamamlanmaktadır.

“Bu beşinci hovpârenin tariki cevşen, tolga, kolçak, kalkan, kılıç, bilik, hançer, gönder, gürz, kemend bu kadar silâh ile ata süvâr olup, tenkil ile giderken sağına soluna ok atmak. Pes imdi bu zikr olan ok ve yay hakkında bu kadar şerh ki olundu kâfîdür. Bâki buna göre kıyâs olunup, hîn-i muhârebede adüvden yüz çevirmeyüp behremend olalar.”³⁹.

Firdevsî-i Rûmî eserinin yedinci bölümünü sünüye (kargı, süngü, mızrağa) ayırmıştır. Kargı (mızrak) hakkında dört rivayetin olduğunu belirten Firdevsî-i Rûmî bunu dört sebebe dayandırmakta ve bunun da dört yolu olduğunu ifade etmektedir. Bunun dışındakilerin hesabın dışında olduğunu söyleyen Firdevsî-i Rûmî mızrağın 12 kullanılış şekli olduğunu ve bunu takiben de 12 kusuru bulunduğunu, çevik ve çabuk olan yiğitlerin galip olacağını ifade eder.

³⁷ Ümran Karadeniz, *Tuhfetü'l-Guzât Bir Silahşorluk Risalesi*, s. 60.

³⁸ Ümran Karadeniz, *Tuhfetü'l-Guzât Bir Silahşorluk Risalesi*, s. 60.

³⁹ Ümran Karadeniz, *Tuhfetü'l-Guzât Bir Silahşorluk Risalesi*, s. 60.

Evvəlki; Silaşorlukta hocanın talebesine lu'b (oyun) ile vuruş yapmasının doğru olmadığı;

İkinci; Gönder (mızrak) tutan bir atlı ve karşısındaki katır yahut eşekte ise at binenlerin karşısındaki böyle kişilere gönder vurmalarının uygun olmayacağı zira ikisi arasında mesafenin olmaması gerektiği, atın iyisine bahadırların bindiği, cenk esnasında er kuvvetinden at kuvvetinin daha üstün olduğu;

Üçüncü; Uzun mızrak tutanın kısa gönder tutana vurmasının hata olduğunu ancak cenkte uzun gönderin daha iyi olacağı;

Dördüncü; Silaşorlukta kulun sultanla oynamasının caiz olmadığı zira kulun sultana izzet ve hürmet etmesi gerektiği ancak kendi gücünde olanla mücadelede iki kişi arasındaki farkın belli olacağı, bir kişinin hasmının bahadırlıkta nam almış olmasının hasmını korkutacağı, bu sebeple gönderi düzgün tutamayıp hata yapacağı;

Beşinci; Silaşorlukta sultanın kulla oynamasının caiz olmadığı, kulun efendisinden utanacağı;

Altıncı; Silaşorlukta bir kişinin attan düşse rakibi gelip o hasmı yerde yatarken gönderle yaralasa dürüst olmayacağı;

Yedinci; Kişinin oynarken gönderi kırılrsa rakibi gelip gönderle ona vursa silaşorlukta bunun uygun olmayacağı;

Sekizinci; Harûn (İnatçı) bir atın mahmuzlansa bile ileri gitmediği böyle geri giden atta olan birine gönder atılmasının uygun olmadığı, böyle bir ata binenin sahibini helak ettireceği ifade edilir. Atın gözü ateşli, teptiğin (sürdüğü) yere gideninin, çevik ve çabuk olanının cenkte sahibini hasmına galip getireceğini;

Dokuzuncu; Silaşorlukta hâkim olanın mahkûmuna at sürüp gönder vurmasının uygun olmayacağı zira yenenin her açıdan yenilene üstün geleceğini;

Onuncu; Bir kişinin atının başı berk (hızlı, kuvvetli) olsa sahibi yigemese (baskın, üstün olamasa)⁴⁰ ve at sahibini alıp kaçarken hasmı gönder vursa doğru olmaz.

⁴⁰ Cem Dilçin, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983, s. 245.

Bu kısımda Firdevsî-i Rûmî, Sultan Muhammed Han (Fatih Sultan Mehmed) zamanında Karaboğdan tekfurunun muhalefeti karşısında Sultanönü kadısının atının çalınan kûs davullarından, zurnalardan, savaşlarda hücum borusu çalınan âlet (nefirlerin) seslerinden ürküp kâfir ordusunun içine girdiği, kadının çaresizce kılıcını çıkardıysa da darbe aldığı ancak yıkılmadığı bu kez de kafirlerin seslerinden ürken atın tekrar yerine döndüğü, dört yerden vurulan kadının padişah tarafından bahadırılığı vesilesiyle hilate layık görüldüğü ne var ki ağır yaralandığından öldüğü, padişahın hediye ettiği, hilatın satılarak yerine kefen alındığı hikâyesini anlatır.

On birinci; Bir kişinin hasmının meydana çıkmadan habersiz dururken vurulup düşürülse bunun da doğru olmayacağı, kalabalık arasında sünü (mızrak) vurmanın da doğru olmayacağı zira iki kişi arasında en azından sünü kadar mesafe olması gerektiği, hatta sünülerinin uzunluklarının ve demren (mızrağın ucundaki sivri demirin) uzunluğunun dahi aynı olması gerektiği ancak bu şekilde kazanana bahadır deneceği;

On ikinci; At koşarken düşse hasmı ardından gönder vursa bu da doğru değildir. Doğru olanın iki şahsın da sünü ilminde beraber olmasıdır ki gönderleri, temrenleri aynı uzunlukta olup ikisinin arasında ilmekde (dokunmakta) kusur olmamalıdır. Bu durum sağlandıktan sonra meydana hangisi sünü vurmakta usta ise ve galip gelirse ona bahadır demek uygun olur, demektedir.

Firdevsî-i Rûmî sünü ile nasıl cenk edileceğini de 12. bölümde anlatır. Dört türlü mertebesi olduğunu, her mertebenin bir tutması ve durması olduğunu belirtir.

“Birinci vech: Münharif (eğik) turup hasma gönder urasın. Cenk içre münharif turmak gerekdür, dimek oldur kim yani sağ elünü kaldırup sol kolunu uzadup ok atar gibi gönderini tutup dahi cenk iderken hasmın gönder tutan sol elün gözedesün, ol kadar (yüksek) kaldurup beraber tutasın kim hasmın gönderi başın gözedesin kim hata olmaya. İki gönderin başı dahi bir karış veyahut bir sere (Baş parmağın ucundan şehadet parmağının ucuna kadar germek suretiyle hasıl olan uzunluk ölçüsü) gerekdür, uğurlayın gözedesin hasmının gönderi ucundan gâfil olmayasın. Amma kim sen gönderin elünle ol yana bu yana oynadasun hasmı aldatmak için. Çünkü bir karış gönder

göndere yakin gele. Ol vakit def'i ata mahmuz urasin, hasminin gögsün gözedüp urasin. Ta kim hata olmaya düşmanını helak idüp (düşmanını) beynini (bağrını) dağıtup sinesin (tenini) parçalayasın.

İkinci ta'âna budur kim gönder tutması ve turması yine bu zikrettiğim gibi turup at üzerinde tutasın. Hasmin başı gönderin altına gele depesinden gönderle sancasın helak idesin amma begayet çevüklük gerekdür kim yayan atın başın urup sana önden darb (zarar) kılmaya⁴¹.

İkinci vech: İkinci vechi budur kim dilersen kim at segirdirken ok atasın düşmana cenk içinde veya gayrı yerde ya avda. Şimdi gerekdür kim at üzerinde segirdirken gönderi sağ üzengü kaşının ve büdüğün arasında muhkem kulasın. Dahi gönderi sağ koltuğunun üzerine geçiresün. Gönderin yalmanı (kesen kısmı) ardında kıla muhkem durasın. İki elün boş kıla atın segirdesin. Okun dahi atasın (Bu yol Behram-ı Gur⁴²un'dur, Acem sultanıydı ve hem dahi keskin okçuydu) durup at üzerinde tutasın amma kim ihtilaf oldur kim elüni muhkem tutup sağ elüni oynadasın gönderle. Ta kim cenk içre hasmin elüni gönderle oynar göricek seni kendüzün sancır (savaşır) sanup gönderin iki eliyle tutar kim men ide o gönderi eli ile tutacak hasmin gövsü açık kalur sen dahi def'i gönderini iki elünle tutup dönüp atın üzerinde üzengüsünün üzerine kalka durup gönder iki eliyle muhkem tutup hasmına urasin mukabelesinde (karşı koymasında) nebtiz gibi bir yanında çıka ve amma kim begayet çevüklük gerekdür⁴³.

Üçüncü: ta'ân (kusur) budur kim ta'âne-i ketif (kürek kemiği) dirler kaçan kim cenk içre hasımla mukabil olasin, gönderin sende yana ucın sağ elün avcına alasin atın altından yana tutasın ve dahi sol elün gönderin üzerine koyasin yukarıdan aşağıya tutasın ve gögsünü göndere virüp hasma mukâbil olup durasın. Önden sağ elün oynadasun gönder üzerinde hasmin yakın gelicek gönderin aşağıya tarafın gelen hasmin atının karnının altına

⁴¹ Bekir Biçer, *Silahşornâme*, s. 36.

⁴² V. Behram olarak da bilinir. On beşinci Sasani hükümdarıdır. Sürekli olarak yaban eşeği avına çıktığı için adı yaban eşeği anlamındaki gür sözcüğüyle anılır. Nimet Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, s. 170.

⁴³ Bekir Biçer, *Silahşornâme*, s. 37.

tutasın. Amma kim kast ider gibi turasın, urur gibi olasın. Ta kim hasmın öyle sana kim gönderle atına kast idersin, filvâki sen dahi atına kast ider gibi olasın. Zira kim silahşorlukda bir bend (kaide) budur kim, gönderi hasım geli tururken atının ayakları göndere tolaşup yıkılır. Dahi varup helak iderler. Sonra senin hasmın dahi seni eyle ider sana dahi hasım gönder men'ine çalışırken sen hasmın omzundan gönderle sancup (saplayıp) helak idesin⁴⁴.

Dördüncü: Budur kim koltuk ta'nidür bunun turması sükutla oldur kim münharif turasın gönderin dahi bu ketif babında kim yukarıda zikr eyledük, tekrar zikre ihtiyaç yoktur, ol üslub üzerine durasın. Dahi gönderin at üzerinde kim bir elün yukarıdan bir elün aşağıdan tutup durasın mukabelede hâzır baş olasın. Ve gönderin ucın kaldırasın gelen hasmının başın gözedesin. Hasım dahi senin gönderin ucu yukarı kalktığıun görüp kendinün başına kast ider sanur dahi kendinün gönderin yukarı kaldırır gönderini men etmek için. Çünkü hasmın gönderin yukarı kaldıra besbelli koltuğu açık kalıserdir, ol vakit çevüklükle gönderi def'i koltuğuna urasın. Amma kim hergâh hasmından hâzır baş olasın kim baş virmeysin.”⁴⁵.

Gönderi önce Hud Peygamber neslinden Cârü'l-felâ'nın icat edip ortaya çıkardığını nakleden Nasûh ise yine bu bilgilerin Tuhfetü'l-Mücâhidîn'de şu şekilde anlatıldığını ifade eder:

Önceleri kalkanın olmadığı, gönderi gönder ile kılıcı kılıç ile reddettikleri (karşıladıkları), sonradan Rüstem-i Zâl'in cediti Gerşâsb'ın⁴⁶ Zü'l-hımâriyle (dev) cenk eylediğinde kalkanı telif eylediği, başka bir rivayete göre ise Frenklerin (Avrupalılar) icat ettiği; her hâlükârda tutana kal'a tutmayana bela getirdiği anlatılır. Bundan sonra yaya ve at üstünde nasıl kullanıldığına geçilir. Matrakçı Nasûh eserinin dördüncü bölümünü göndere (süngü, mızrak) ayırmıştır. Hedefe fırlatmak ya da hedefi delmek üzere hem yakın hem de uzak dövüş silahı olan bu savaş aletini altı bölümde anlatmıştır.

⁴⁴ Bekir Biçer, *Silahşornâme*, s. 38.

⁴⁵ Bekir Biçer, *Silahşornâme*, s. 38.

⁴⁶ Zev'in oğludur. Babasının ölümünden sonra dokuz yıl tahtta kalarak ülkeyi yönetmiştir. Savaşlarda hep ön saflarda yer alması ve kahramanlığıyla ünlüdür. Bekir Şişman ve Muhammet Kuzubaş, *Şehnâme'nin Türk Kültür ve Edebiyatına Etkileri*, s. 150.

El-Hovpâretü'l-ülâ: İlk hovpâre yaya hovpâresidir. Şöyle uygulanır: Gönderi ortasından kaşı hizasında tutup sağ elini gönder üzerinde tuta. Meydanı dönüp huzurda dura. Sonra tekrar dönüp hücum ede ve her dönmede sağ elin tutup sol taraftan saldırılır. Sonra meydan ortasında gönder çekip meydan başında sağ taraftan karşılaş. Sonra tekrar dönüp sol taraftan saldır. Sonra soluna sağına sarf edip iki kez karşılaşılır, karşılaşma kızışır. Sonra meydan başından dönüp karşılaşılır. Sonra gönder çekip, hücum edip saldırı tamamlanır, tekrar huzurda durup meydandan çıkar.

El-Hovpâretü's-sâniye: İkinci hovpâre evvelkinin aynıdır. Dönüp üç kez karşılaşalar. Sonra sağ taraftan kızışmış bir şekilde saldır. Önce kulağına sonra başına sonra tekrar kulağına saldırıp geri sol taraftan üç defa hınçla vura. Önce vuranın sırası tamam olup sonra aynı şekilde hasım da iki taraftan karşılaşma ile üç kez hamle yapar. Sonra karşılaşma sağ ve sol taraftan vuruşma ardından huzurda durup meydandan çıkalar ki hücum tamam ola. Başka bir usül daha vardır ki önce hamle yapana devamında rakibi de hamle yapar ki buna şabka-i mücevvez (caiz görülmüş) hücum denir. Rakibi kaç kere vuruş yaparsa hasmın da o kadar vuruş yapma hakkı vardır.

El-Hovpâretü's-sâlise: Üçüncü yol iki saf olup aylanalar (döneler). Dönmeden karşı karşıya geleler. Sonra bütün taraflar hücum edeler. Her iki taraf da hücum ettikten sonra hepsi savaşalar. Her iki tarafta hücum tamam olur.

El-Hovpâretü'r-râbi'a: Dördüncü hovpâre (saldırı, hücum) at üstünde olur. Önce dönüp huzurda dura. Sonra geri dönüp meydanda durup bir defa karşılaşalar. Sonra ayrılıp sağ ve soldan saldırılar. Ardından dönüp meydan ortasında gönder (mızrak) çekeler. Sonra meydan açıp sağ ve soldan saldırılar. Sonra dolanıp tekrar meydan ortasında gönder çekip sağa ve sola döneler. Sonra dolanıp tekrar meydanın başında öne çıkalar. Öne çıkmada kurnaz olan birleşip sol tarafa saldırılar. Saldırıdan sonra tekrar dönüp önceki gibi yapalar. Sonra dolanıp sağ tarafına döne. Sonra meydan başına varıp ikinci karşılaşmada gönder sürüp kılıca döneler. Meydan ortasında sağ tarafına dönüp gönder çeke sonra hücum ede ki hücum tamamlansın. Tekrar karşı karşıya durup üçer defa vuruşalar. Son vuruştan sonra huzurda durup meydandan ayrılılar ki Mısır hocalarının tarzı böyledir.

El-Hovpâretü’l-hâmise-Ma’a’l-hayl: Beşinci hovpârede (hücum) dönüp her iki taraf huzurda durular. Dönüp bir kere karşılaşıp tekrar geri dönüp sağ tarafına ilk hücumu sol tarafına ikinci hücumu yapıp tekrar döneler. Sonra geri dönüp meydan ortasında gönder çekip önce sağa sonra sola döneler. Ve dönüp emin, uyanık durup sol tarafına saldırılar. Tekrar dönüp önce açıklandığı gibi sağ tarafına döneler. Sonra ikinci açıklandığı gibi karşılaşıp kılıca dönüp ala. Sonra hücum edeler.

El-Hovpâretü’s-sâdise -Ma’a’l-hayl: Altıncı hovpârenin yapılaş şekli ise hasımlar iki safa ayrılıp döneler. Sonra karşılaşıp hepsi saldırılar. Sonra hasımlar savaşır ardından hepsi gönderlerini çekip saldırılar. Sonra huzurda durup meydana çıkalar ki hücum tamam ola. Sonra anlatılan bu hücumlar ki -yeterli şekilde açıklandı- bunlara göre değerlendirilip buna göre uylulana.

Firdevsî-i Rûmî diğler bölümlerde inan tutmayı (atın dizginini tutmayı), mahnuzların faydaları, hasımla cenk etmenin yollarını ve atın talimini anlatır. Nasûh da silahşorluk kitabının 5. bölümünde iki hisar ve on yedi çeşit meydan düzenini, iki hisar oyunu ile anlatmıştır. Kanunî Sultan Süleyman’ın şehzadeleri Mustafa, Mehmed ve Selim’in 936/1530 yılındaki sünnet düğününde sergilenmek üzere Nasûh tarafından deri ve kâğıttan yapılan beşer kuleli ve dörder kapılı bu hisarları toplu tüfekli, yüzleri siperlikli, başları miğferli, bellerinde kılıç, iki yanlarında yay ve ok bulunan erlerin getirip savaş oyunu sergiledikleri, bu gösterinin çok beğenildiği, padişahın takdirini kazandığı kaynaklarda anlatılmıştır. Nasûh bunları çizimleriyle anlatıp, hisarları resmetmiştir.

Sonuç

İslamiyet’ten önceki göçebe hayat, İslamiyet’ten sonraki fetih politikası Türkleri savaşçı bir toplum olmaya, onları silahlarla iç içe yaşamaya zorlamış, bu durum Türk savaş kültürünü sürekli canlı kılmıştır. Osmanlı döneminde düzenli askerî birlikler sistematik hâle getirilmiş, savaş eğitimi kışla düzeninde verilmeye başlanmış, pratiğin askerlere aktarımından ibaret olan eğitim zamanla yerini askerler için yazılmış Silahşornâmelere bırakmıştır. Bu türe ait eserler sınırlı sayıda kaleme alınmıştır. Silahşornâme veya Müsellahnâme veya farklı adlarla kaleme alınan bu eserler ne yazık ki ülkemizde yeterince tanınmamış, tanıtılmamıştır.

Mevcut bilgilere göre silahlar ve savaş teknikleri ile ilgili Türk tarihinde kitap yazan veya tercüme eden ilk kişi Firdevsî-i Rûmî'dir. 1500 yılında kaleme aldığı eserinde Firdevsî-i Rûmî bütün örnekleri ve kahramanları Fars mitolojisinden seçmiş, eserini on altı bölüme ayırmıştır. Savaşçının kitabı anlamına gelen silahşornâme Türklerin savaşlarda yaygın olarak kullandıkları kılıç, bozdoğan, gürz, amud, süngü, ok, yay, kalkan, salık gibi silahların tarihini ele almakta, bu silahların ilk defa kimler tarafından icat edildiğini, hangi amaçla ve nasıl kullanıldığını örneklerle açıklamaktadır. Ayrıca atlar nasıl eğitilir, at üstünde silah nasıl kullanılır, savaş için en etkili teknikler nelerdir, sipahiler ve dilaverler neleri bilmeli, nelere dikkat etmelidirler, ferdî mücadele nasıl yapılır, silahlı, silahsız savaş teknikleri, savaşlarda başarıyı artıran unsurlar, savaş hileleri gibi daha pek çok konuda bilgiler vermektedir. Kitabında Firdevsî-i Rûmî savaşçıların uyması gereken kurallara da değinmiştir. Eserde üstadın öğrencileriyle, kölenin efendisiyle, atının yayayla, silahlının silahsızla, hâkimin mahkûmuyla savaşmasının caiz olmadığı anlatılmış, savaş ve savaşçı için gereken bütün bilgiler verilmiştir.

Matrakçı Nasûh'un Tuhfetü'l-Guzât adlı eseri ise silahşorluk konusunda önemli bir yere sahip olup türdeki sınırlı sayıdaki eserler arasında yerini almaktadır. Bu eser de yine Osmanlı klasik çağında kaleme alınmıştır. Nasûh'un 1530'da tamamladığı eseri beş bölümden meydana gelmektedir. Savaş aletlerinin anlatıldığı dört bölüm ve savaş oyunlarının izah edildiği beşinci bölümde Nasûh çeşitli savaş aletlerini tanıtır bunların nasıl kullanılacağı konusunda bilgi vermekte ancak mucidi olduğu matrak oyunundan hiç bahsetmemektedir. Nasûh'un eserini yazmadan önce daha önce yazılmış eserleri incelediği anlaşılmaktadır. Bazı bölümlerde kısa ifadelerle anlatımın tercih edilmesi ise eserin yazıldığı dönemde silahşorluk terminolojisinin yaygın olarak bilindiğini göstermektedir. Silahların ortaya çıkış tarihlerinin anlatıldığı kısımlarda Nasûh, Firdevsî-i Rûmî'nin Silahşornâme'sini kaynak olarak kullanmıştır. Savaş aletlerinin anlatıldığı kısımlarda ise daha çok detay vermesi eserin bir silahşorun kaleminden çıktığını ortaya koymaktadır.

Kendilerinden önceki Türk-İslam devletlerinin silahşorluk literatürünün varisi olan Osmanlı'da yeni eserler telif edilmiş, Fûrûsiye ve Silahşornâmeler gibi eserler güçlü bir askerî teşkilata sahip olan Osmanlı Devleti'nde askerî olanaklarla gücün eşdeğer tutulduğunun göstergesi olmuştur.

KAYNAKÇA / REFERENCES

Kaynak Eserler / Primary Sources

Firdevsî-i Rûmî, *Silahşornâme*, yay. haz. Bekir Biçer, Konya 2011

Lâçin b.Abdullah ez-Zehebî el Hüsâmî et-Trablusî, *Tuhfetü’l-mücâhidîn fi’l-amel bi’l-Meyyâdîn*, Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Koleksiyonu

Matrakçı Nasûh, *Tuhfetü’l-Guzât Bir Silahşorluk Risalesi*, yay. haz. Ümran Karadeniz, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2019

Nasûh’s-Silâhî (Matrâkçı), *Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irakeyn-i Sultan Süleymân Hân*, yay. haz. Hüseyin Gazi Yurdaydın, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1976

Araştırma ve İnceleme Eserleri / Secondary Sources

ARIK, Serap, *Kavışnâme-i Menzilât (1b-51a) İnceleme-Metin-Sözlük-Dizin*, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016

AYANOĞLU, İsmail Fazıl, *Ok Meydanı ve Okçuluk Tarihi*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1974

BOZDEMİR, Mevlüt, *Türk Ordusunun Tarihsel Kaynakları*, AÜSBE Yayınları, Ankara 1982

ÇATIKKAŞ, M. Atâ, *Firdevsî-i Rûmî Süleymannâme-i Kebîr*, TDK Yayınları, Ankara 2009

DİLÇİN, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983

ERKAN, Davut, “Matrakçı Nasûh’un Hayatı ve Eserleri Üzerine Notlar”, *Osmanlı Araştırmaları*, Sayı 37 (2011), c. 37, s. 180-197

GÖKSU, Erkan, *Türk Kültüründe Silah*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2008

İHSANOĞLU, Ekmeleddin vd., *Osmanlı Askerlik Literatürü Tarihi*, c. 1, Özgüca Yayınları, İstanbul 2004

İSEN, Mustafa, *Latîf Tezkiresi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990

İSEN, Mustafa, *Künhü’l-ahbâr’ın Tezkire Kısmı*, AKM Yayınları, Ankara 1994

- KAFESOĞLU, İbrahim, *Türk Millî Kültürü*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2015
- KAHRAMAN, Mutlu, İslam Öncesi Türk Savaşçısının Donanımı ve Temel Savaş Aletleri, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2014
- KARADENİZ, Ümran, “Silahşorluğa Dair Önemli Bir Kaynak: Anonim Silahşorluk Risalesi”, *Belgeler*, Sayı 38 (Ocak 2013), s. 1-16
- KILIÇ, Filiz, *Âşık Çelebi Meşâirü’ş-şu’arâ (İnceleme-Metin)*, c. 2, İstanbul 2010
- KÖPRÜLÜ, Fuad, “Uzun Firdevsî”, *DİA*, c. 13, İstanbul 1996, s. 127-129
- LEVEND, Âgah Sırrı, *Divan Edebiyatı*, Enderun Yayınları, İstanbul 1984
- NALÇACIGİL ÇOPUR, Emel, “Divan Şiirinde Savaş Aletleri: Hançer, Kılıç, Ok”, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, Sayı 1 (2020), s. 58-81
- ONAY, Ahmet Talat, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993
- ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Kültür Tarihine Giriş VII*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000
- ŞIŞMAN, Bekir ve Muhammet KUZUBAŞ, *Şehnâme'nin Türk Kültür ve Edebiyatına Etkileri*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2012
- YILDIRIM, Nimet, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2008
- YURDAYDIN, Hüseyin G., *Matrakçı Nasûh*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1963

Extended Summary

The nomadic life before Islam and the policy of conquest after Islam forced the Turks to be a warrior community and to live close to weapons. This situation kept the Turkish war culture alive. During the Ottoman period, regular military units were systematized, war training began to be given in barracks, and the training, which consisted of the transfer of practice to soldiers, was gradually replaced by *Silahşornâmes* written for soldiers. A limited number of works belonging to this genre were written. Unfortunately, these works, written under different names such as *Silahşornâme* or *Müsellahnâme*, have not been sufficiently known and introduced in our country.

Firdevsî-i Rûmî was the first person in Turkish history to write or translate a book on weapons and war techniques. In his book written in 1500, he chose all examples and heroes from Persian mythology and divided his book into sixteen chapters. The *Silahşornâme*, which means the book of the warrior, deals with the history of weapons such as the sword, *bozdoğan*, mace, amud, bayonet, arrow, bow, shield and *salık*. These weapons which Turks commonly use in wars, were explained with examples such as who invented them for the first time, for what purpose and how they were used. It also provides information on how to train horses, how to use weapons on horseback, what are the most effective techniques for warfare, what *sipahis* and *dilavers* should know, what they should pay attention to, how to fight individually, armed and unarmed warfare techniques, factors that increase success in wars, war tricks, and etc.

In his book, *Firdevsî-i Rûmî* also mentioned the rules that warriors should follow. It is explained that it is not permissible for the master to fight with his students, the slave with his master, the horseman with the pedestrian, the armed with the unarmed, the judge with his prisoner, and all the necessary information for the war and the warrior is given.

Matrakçı Nasûh's Tuhfetü'l-Guzât, on the other hand, has an important place in the field of warriorship and takes its place among the limited number of works in the genre. This work was also written during the Ottoman classical era. *Nasûh's* work, completed in 1530, consists of five chapters. In four chapters of the book, he described the tools of war. The fifth chapter was separated for the war games. In this chapter, *Nasûh* introduces various tools of war and gives information on how to use them,

but he does not mention the matrak game, of which he was the inventor. It is understood that Nasûh analyzed previous works before writing his work. The preference for short expressions in some chapters indicates that the terminology of warriorship was widely known at the time the work was written. Nasûh used Firdevsî-i Rûmî's Silahşornâme as a source in the sections describing the dates of the emergence of weapons. On the other hand, he gives more details in the parts describing the tools of war reveals that the work was written by a warrior.

The Ottomans, the heirs of the warriorship literature of the preceding Turkish-Islamic states, composed new works such as Fûrûsiye and Silahşornâme. These were indicators that military capabilities and power were seen as equal in the Ottoman Empire which had a strong military organization.